

MIDA MUUDAB
UUS TÖÖVÕIME
TOETAMISE
SÜSTEEM?

KUIDAS TUNDA
ÄRA REHABI-
TEERUNUD
INIMEST?

KUS ELAVAD
EESTI 140 000
PUUDEGA
INIMEST?

MIS ÜHENDAB
PESARIMAJA JA
KARASKI
KESKUST?

SEPTEMBER 2013

PUUTEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 20

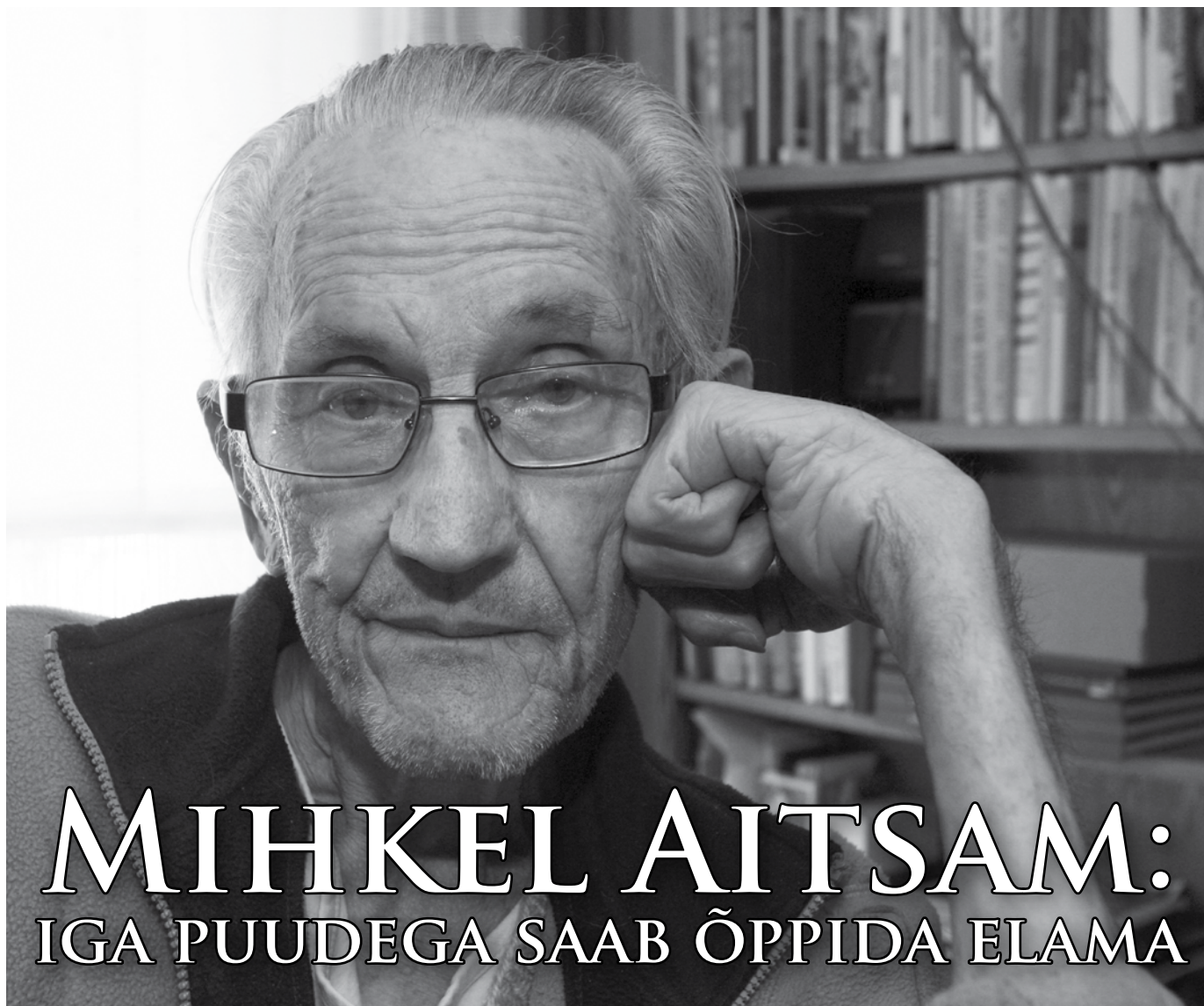

FOTO: ARNO SAAR (ÕHTULEHT)

MIHKEL AITSAM:
IGA PUUDEGA SAAB ÕPPIDA ELAMA

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

MILLEST HAKKAB OMA TEGEVUSES LÄHTUMA **EESTI HOOLDAJATE LIIT**?
KUIDAS PANEB **PLAANITAV REFORM** PRAEGUSED TÖÖVÕIMETUD TÖÖLE?
MIS ON VAHEPEAL TOIMUNUD **HEV-LASTE** HARIDUSKORRALDUSES?

TARVIS ON EDASI LIIKUDA

 Hiljuti kutsus sotsiaalminister kokku omastehoolajate ümarlaua. Kutse sai ligi 40 valdkonnaga pikalt kokku puutunud ja sügavuti kursis spetsialisti üle Eesti. Neile tehti ettepanek tulla üheskoos otsima ühiskonnas lahti rullunud karmidele probleemidele toimivaid lahendusi sotsiaalvaldkonna reformimiseks. Mis välja tuli ... oli kahjuks „nagu alati“. Taas üritati pühendunud hingedel lasta lihtsalt südant puistata, pakkuda mõtteid, seletada.

Inimesed olid tegelikult kokku sõitnud selleks, et koos sotsiaalvaldkonna eest vastutava riigiasutusega lõpuks ometi konkreetse suunas edasi, toimivate lahenduste poole liikuda. Mitu inimest ütles ka otse välja, et ei taha enam paigal tammuda, aastaid ja aastakümneid lihtsalt jutustada, juba avastatud üha uuesti avastada ning vaadata, kuidas keegi selle taas hoolsalt üles kirjutab.

Võib-olla on see kõik ministeeriumi jaoks vaid mäng paberitega, aga laua äärde olid kogunenud need, kelle jaoks teema on n-ö päris, sest nad töötavad sotsiaalsüsteemi vajavate inimestega.

Varsti saab aasta sellest, kui omastehooluse temaatika oli tähtsa riikliku küsimusena arutuse all isegi riigikogu suures saalis, kuid ... mis on sellest muutunud?

Ka sellest ajakirjanumbrist leiate loo, kuidas taas üks pühendunud asjaosaliste töö ja kirega loodud ettevõtmine – Karaski keskus on osutunud riigi jaoks „mitte millekski“. Rõõmsalt ollakse nõus kõik allavett laskma ja taas otsast mõistatama asuma. Aeg on öelda: me pole enam sellega nõus! Me nõuame asjatundlikkust ja järjepidevust.

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

HÄÄLETORUKS HOOLDAJATELE JA KAASARÄÄKIJAKS RIIGILE: EESTI HOOLDAJATE LIIT

Nüüd ongi see sündimas – Eesti sotsiaalsüsteemi pärast sügavas mures, igapäevaselt kodus või pühendunult tööpostil erivajadustega inimeste asja ajavad kodanikud üle Eesti on otsustanud koonduda ja asutada organisatsiooni, mille nimeks saab Eesti Hooldajate Liit (EHOL).

Väikeses Eestis on mitusada tuhat inimest, kes puutuvad iga päev kokku kellegi hooldamise või abistamisega, olgu see voodihaige sugulane, puudega või raskest haige laps, mitte iialgi päris iseseisvaks saav pereliige, haiguse või meeleseisundi tõttu tuge vajav või elukoorma all murdunud sõber.

Kui liita veel sada tuhat inimest – sotsiaaltöötajad, lastekaitsjad, meditsiini- ja hoolekandeesutuste töötajad, õpetajad, tugispetsialistid ja rehabilitatsiooniteenuste osutajad, aga ka korraaitajad, kohtumõistjad jne, kes kõik para-

tamatult puutuvad hoolt ja eestseismist vajavate inimestega kokku oma igapäevatoos; samuti tuhanded juhid – poliitikud, linna-, valla- ja riigijuhid ... siis näeme, kui palju meid on. Meid, kelle elus sõltub iga päev üsnagi palju sellest, mis tasemel töötab meie sotsiaalsüsteem, meie riik tervikuna.

On aeg teha oma hää veel paremini kuuldavaks ja pakkuda riigile abi oma läbiproovitud teadmiste näol, aga ka nõuda, et meie mõtteid kuulataks ja ettepanekuid arvestataks.

Partneri ja survegrupina seab EHOL eesmärgiks aidata riigil arendada erivajadustega inimeste ja nende hooldajate olukorda puudutavaid valdkondi edaspidi asjatundlikumalt ja järjepidevusega. Oodata ei ole enam aega. Just lahendustest eluliselt huvitatud asjaosalised ise peavad oma jõud ja hääled ühendama, et koos edasi minna. Teeme siis seda!

Puutepunktide toimetus

OOTAME SIND KAASA LÖÖMA!

- „Puutepunkti“ veebilehelt www.vedur.ee leiab Eesti Hooldajate Liidu lingi, mille kaudu saab end registreerida loodava liidu toetajaliikmeks.
- Sealsamas saab soovi korral jätta oma kommentaari, pakkuda ideid, avaldada valmisolekut liidu töös rohkem kaasa lüüa.
- Toetajaliikmeks astuja õlgadele ei lisandu otseseid kohustusi, sellega annab ta vaid ettevõtmisele oma heakskiidu ja avaldab valmisolekut liidu tegemistega kaasas olla.
- Toetajaliikmeks oodatakse omastehoolajaid, hooldustöötajaid, sotsiaaltöötajaid, kõikide teiste ametite esindajaid ja lihtsalt kodanikke, aga ka sellise ja asutusi, kes tahavad jagada liidu eesmärke.

PUUTEPUNKTID

ILMUB ALATES OKTOOBRI 2011
VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2013
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

KATAME EESTI RÕÕMSATE ABISTAJATE KOGUKONDADEGA

Aprilli Puutepunktides kirjutas Edakai Simmermann tema Alzheimeri tõbe põdenud ema seitse aastat väldanud hooldamisest. See aus ja siiras lugu tõestas, kui tähtis on see, et psüühikat räsiva haigusega inimesele jätkuks elu lõpuni varsemast elust tuttavat ja jõukohast tegevust, sest siis ei tunne ta end mahajäetuna, vaid endiselt vajalikuna, ja see annab hingerahu.

Edakai kogemus kinnitas ka seda, et progresseeruva dementsusega inimene peaks saama võimalikult kaua elada oma kodus – talle tuttavas ümbruses ja omade keskel. Tundmatusse keskkonda, haiglasse või hooldekodusse saadetuna muutub põdeja ärevaks ja tema seisund halveneb.

Selleks aga, et pereliikmed saaksid haiget lähedast kodus hoida ning talle hoolt ja tuge pakkuda, on tarvis luua päevahoiuvõimalusi, võimaldada haigele transporti edasi-tagasisõiduks, toetada perekonda koduhooldusteenusega jne. Muidu võib sellise perekonna elukorraldus ja omaksehoolajate tervis tuule kätte sattunud kaardimajakesena kokku kukkuda.

Hiljaaegu saime Edakai Simmermannilt uue kirja, kus ta nüüd, ema surma järel pikalt mõelnuna pakub välja ühe idee. Siin see ongi.

Me kõik saaksime üksteist ka ise pisut aidata. Endised omastehoolajad, kodused pensionärid, lihtsalt inimesed, kel on pisut aega...

Olen mõelnud, et natukene aidata tahaksid paljud. Mina näiteks oleksin hea meelega valmis kord nädalas kas või päeva jagu midagi tegema kellegi teise heaks. Oma ema eest ma nüüd enam hoolitsema ei pea, aga kogemused ja oskused on ju olemas. Ka teadmine, kui kaaluka tähtsusega on selline väikegi kõrvalabi nende jaoks, kes on üle koormatud.

Kuidas seda korraldada? Võiks luua näiteks paikkondlikud abistajate kooslused. Mina elan Tartus Karlovas, arvan, et meie kandist kogusime kokku nii poolsada huvilist. Kui saaksime üksteise kaudu, või sotsiaalosalakonnast, nimed ja aadressid, keda külastada, siis võiksimegi alustada.

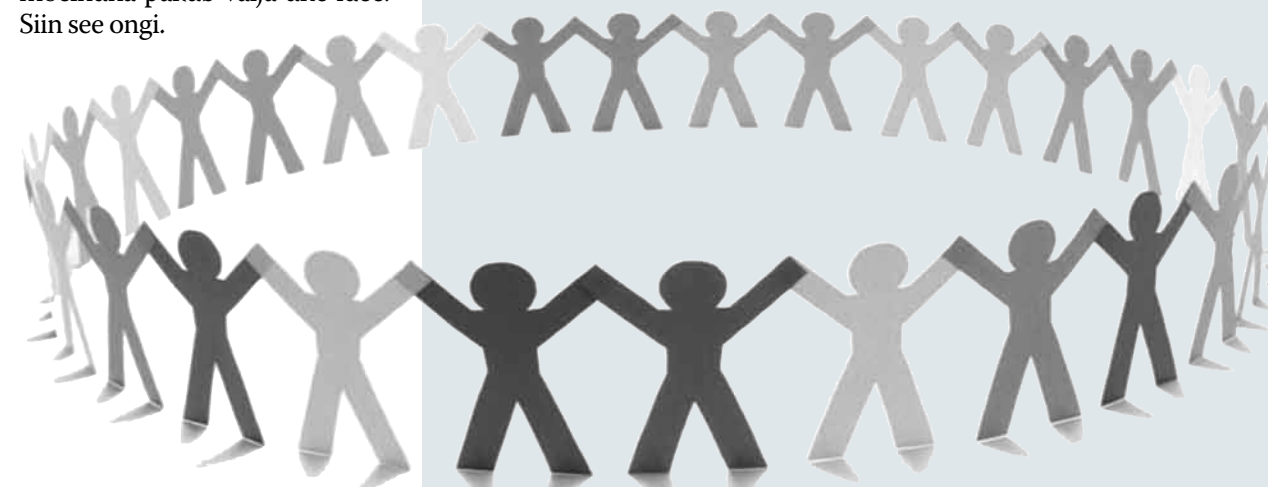
Võiksime viia näiteks puuetega lapsi üritustele, näitustele või teiste lastega mängima, et nende vanemad saaksid mõneks ajaks rahu. Või käiksime seltsiks mõnele koolilapsele, kelle ema on õhtul kaua tööl, et vaadata, kas ta ikka sööb ära toidu, mille ema külmkappi jättis, ja teeb õppetükid korralikult ära. Teisi inimesi saaksime aidata näiteks haigestumise korral, käia poes või aptee-

gis, kas või tuba koristada või pesu triikida. Olla kellegi kõrval, kui teda hooldaval lähedasel on tarvis ära käia. Võiksime pakkuda tuge eakatele, kes enam kodust palju välja ei pääse. Aitaksime neile külla mõne sõbranna, kes samuti enam päris iseseisev pole, las siis jutustavad paar tundi.

Nüüd tagantjärele mõtlen, et oleksin võinud ka koos emaga, kui ta veel elas, käia regulaarselt mõne teise abivajaja juures külas. Näiteks iga kolmapäeva pärastlõunal kell neli. Ja kui siis keegi teine oleks oma hoolalusega meie juures külas käinud, oleksin ka mina paariks tunniks oma asju ajama pääsenud. Mitu inimest oleks korraga võitnud.

Abistajate koosluste loomine tähendaks seda, et endisaegsete külakogukondade asemele tekiksid uued kogukonnad. Muidugi peab igal ettevõtmisel olema eestvedaja, aga küllap leiab needki. Võib ju alustada väikese rühmaga, algatuseks kas või paari inimese juures käia ja siis seda sõnumit levitada. Lootuses, et seeme läheb idanema.

Meil on palju ettevõtlikke pensionäre, kes käivad koos, laulavad ja tantsivad. On töötuid, keda ähvardab oht kodunurka jääda. Kuidagi peaks taas ausse tõstma ka teiste inimeste aitamise. **Edakai Simmermann**

RIIK PLAANIB REFORMI, MIS VÄHENDAKS TÖÖVÕIMETUSPENSIONÄRIDE HULKA

EESTIS SAAB LIGI 100 000 INIMEST TÖÖVÕIMETUSPENSIONI. KUIGI TÄIELIKULT TÖÖVÕIMETUKS ON TUNNISTATUD NEIST VAID IGA KÜMNES, EI KÄI TÖÖL KA ENAMIK NEIST, KEL TÖÖVÕIME OSALISELT ALLES.

Paar aastat tagasi käisid Eestis rahvusvahelised eksperdid ja juhtisid tähelepanu sellele, et mujal arenenud riikides on töövõimetus inimesi pea poole vähem kui siin ning valdav osa puuete ja osalise töövõimetusega inimestest teeb siiski sobiva koormusega sobivat tööd. See võimaldab neile paremat elujärge ja sisukat elu, riigile aga rohkem maksuraha, millest siis saab muuhulgas rahastada paremat taastusravi ja sotsiaalteenuseid ning maksta suuremat pensioni neile, kelle haigus või puue on tõesti nii raske, et nad üldse töötada ei saa.

Eesti praegusel süsteemil ongi kaks nõrka külge:

Esiteks lisandub töövõimetus inimesi liiga suure hooga. Kasv on olnud eriti suur kriisiaastatest alates. Näiteks mullu vormistas sotsiaalkindlustusameti ekspertiisikomisjon igal oma tööpäeval töövõimetuse ja

sellega kaasneva pensioni ligi 20 (!) uuele inimesele ja aastaga lisandus pensionisaajate hulka 4611 tööealist inimest.

Teine probleem on selles, et töövõimetussüsteemi ainult sisenetakse. Nende inimeste hulk, kel õnnestub taastuda ja tööle (tagasi) minna või uus ja sobiv amet leida, on Eestis kaduvväike. Neistki, kel on tuvastatud vaid osaline töövõimetuse ja kes võiksid säilinud töövõimega pisutki töötada, käib tööl vaid iga kolmas-neljas.

Ka Eestis tahaksid paljud puuetega inimesed väga tööl käia, kuid sageli see ei õnnestu, sest tugisüsteem (abivahendid, töökoha kohandamine, paindlikkus töökohal jne), mis peaks looma erivajadustega inimestele tööturul paremad võimalused kaasalöömiseks, ei toimi piisavalt hästi. Samas saab süsteemi üsna hõlpsasti kuritarvitada: pensionisaajate hulgas arvatakse olevat ka neid, kes (eriti tööpuuduse aegadel) on selleks, et endale mingi sissetulek leida, oma tervisevead suuremaks mõtelnud. Kuna ekspertiisikomisjon töötab vaid paberitega ja inimest ei näe, rehabilitatsiooniteenus ja tööturumeetmed on aga hoopis teine süsteem, siis ongi võimalik, et inimene kaob süsteemide vahele ära ning jääb pisku pensioniga kodunurka kiduma.

Neist mõtetest sündiski riigil plaan reformida kogu valdkond ja keskenduda edaspidi hoopis inimeste töövõimele, mitte selle puudumisele. Äsja sai sotsiaalministeerium valmis reformi esimese „pääsukesega“ – töövõimetoetuste seaduse eelnõuga, mille valitsus on juba heaks kiitnud ja mis veel sel sügisel saadetakse riigikogusse vastuvõtmisele.

Selles ja järgnevatel ajakirjades tutvustame teile reformiplaane põhjalikumalt. Võib-olla pole ka hilja veel kaasa rääkida, kui midagi kohendamist vajab. **Tiina Kangro**

MIS MUUTUB INIMESTE JAOKS?

Flower icon Puutepunktide oktoobrinumbris selgitab sotsiaalministeerium, mis täpselt muutub puuete ja töövõimetusega inimeste elus pärast reformi. Valisime kuus „Puutepunkti“ saadetest tuttavat inimest ja palusime ministeeriumi reformigrupil kirjeldada, mis hakkab nende elus töövõimereformi käivitumise järel toimuma: kuidas muutub pensioni suurus, milliseid teenuseid nad hakkavad saama, millised kohustused ja õigused neil tekivad ning mil moel suureneb nende võimalus tööle saada.

TÖÖVÕIMEKAOGA INIMESTEGA HAKKAB TEGELEMA TÖÖTUKASSA

Uues süsteemis asub kõikide töoeas inimestega, kelle töövõime on kehvade tervise või puude tõttu langenud või kadunud, tegelema töötukassa. Ta hakkab korraldama töövõime hindamist ja toetuste maksimist ning koordineerima rehabilitatsiooniteenuseid, pakkudes samal ajal tööotsimise ja tööleaitamise teenuseid.

Uue meetodikaga, mida praegu veel olemaski pole, hakatakse töövõimetuse asemel hindama töövõimet. Sellega koos loobutakse töövõime(tuse) hindamisest protsentides. Uue jaotuse järgi tuvastatakse inimesel kas osaline töövõime, kui tema töövõime on terve töötaja osaliselt takistatud, või töövõime puudumine, kui ta ei suuda üldse töötada.

Kõigil osalise töövõimega inimestel, kes ei tööta, tuleb asuda arvele töötuna ja neil tekib kohustus aktiivselt tööd otsida, mille juures töötukassa neid abistab. Need, kel töövõime

me täielikult puudub, jäävad samuti kuni vanaduspensionini arvele töötukassasse, kuid neil ei ole kohustus tööd otsida. Seda võivad nad omal soovil siiski teha ja seejuures abistab neid samuti töötukassa.

Töövõimetuspensionid kui sellised kaotatakse ja selle asemel hakatakse maksma töövõimetoetust. Täiesti töövõimetud inimesed hakkavad saama toetust täismahus (praeguse kava kohaselt umbkaudu 320 eurot, mis edaspidi suureneb samas tempos pensionitega). Osalise töövõimega inimesed hakkavad aga toetust saama ühtemoodi – pooles mahus (ligi 160 eurot).

Kui inimene käib tööl, siis teatud suurusega palgast alates (praegustes plaanides 640 eurot) hakkab tema töövõimetoetus vähenema. Kui inimene teenib välja Eesti keskmise palga (praegu umbes 900 eurot), siis töövõimetoetuse maksimine lõpetatakse.

Niisugused arvestused toimuvad aga kuukaupa, mis peaks and-

ma kindluse, et kui inimese töotamisvõime uuesti langeb ja teenistus väheneb, taastub kohe ka tema õigus toetusele.

Reformikava koostajad loodavad, et kui toetuste maksmise, rehabilitatsiooniga tegelemise ja tööturumeetmed on ühte kohta kokku viidud, muutub süsteem inimese jaoks lihtsamaks. Meetmete omavahel sidumise tulemusena peaks abi muutuma efektiivsemaks. Peale selle tekib töötuna arvel olijatel kohustus aktiivne olla, tööd otsida ja pakutavaid töid vastu võtta.

Kust leitakse aga kümned tuhanded uued töökohad, sealhulgas paljudele keeruliste erivajadustega puuetega inimestele vajalikud kaitsitud või toetatud töökohad, on nüüd ilmselt töötukassa ees seisv keerukaim väljakutse. Võib-olla muudetakse aga puuetega inimesed uue tugisüsteemiga nii võimsaks, et nad napsavad edaspidi lihtsalt töökohad tervete nina eest ära.

UUS SÜSTEEM KÄIVITUB JÄRK-JÄRGULT

Flower icon Töövõimetoetuste seadus plaanitakse vastu võtta **selle aasta lõpuks**.

Flower icon **2014. aastal** plaanitakse välja töötada uudne töövõime hindamise meetodika.

Flower icon **2015. aasta 1. juulil** lähevad kõik uued töövõime hindamise juhtumid üle töötukassale.

Flower icon **2016. aasta 1. jaanuarist alates** hakkab töötukassa uue meetodikaga hindama ka praeguseid töövõimetus pensionäre, kel saabub senine püsiv töövõime kaotuse tähtaeg.

Flower icon Need ligikaudu 5000 inimest, kellele on püsiv töövõimetuse määratud tähtajatult, võivad ise valida, kas soovivad jääda vanasse skeemi (töövõimetuspension saajateks) või liituda uue skeemiga.

Flower icon Kuigi kõik töövõimega seotud tegevused, sealhulgas rehabilitatsioon, koondatakse töötukassasse, jäävad puude taotlemine ja puudetoetused ka tööealiste jaoks endiselt sotsiaalkindlustusametisse. Sama ameti valdusse arvatakse puuetega laste ning pensionialiste rehabilitatsiooni ja toetustega tegelemine.

EESTIS ELAB LIGI 140 000 PUUETEGA INIMEST JA LISAKS VEEL 50 000 TÖÖVÕIMETUT

EESTI LIGI 140 000-ST PUU-DEGA INIMESEST TUBLISTI ÜLE POOLE ON EAKAD, 7 PROSENTI LAPSED JA KOOLIEALISED NOORED NING ÜLEJÄÄNUD LIGI 50 000 TÖÖEALISED TÄISKASVANUD. ENAMIKULE NEIST ON MÄÄRATUD KA SUUREM VÕI VÄIKSEM PÜSIV TÖÖVÕIMETUS.

Kuid peale puuetega inimeste on töövõimetus veel ligi 50 000 inimesel, kel pole küll puuet, kuid kellele on ekspertiisidokumentides märgitud töövõime kao põhjuseks mõni haigus või tervisehäda.

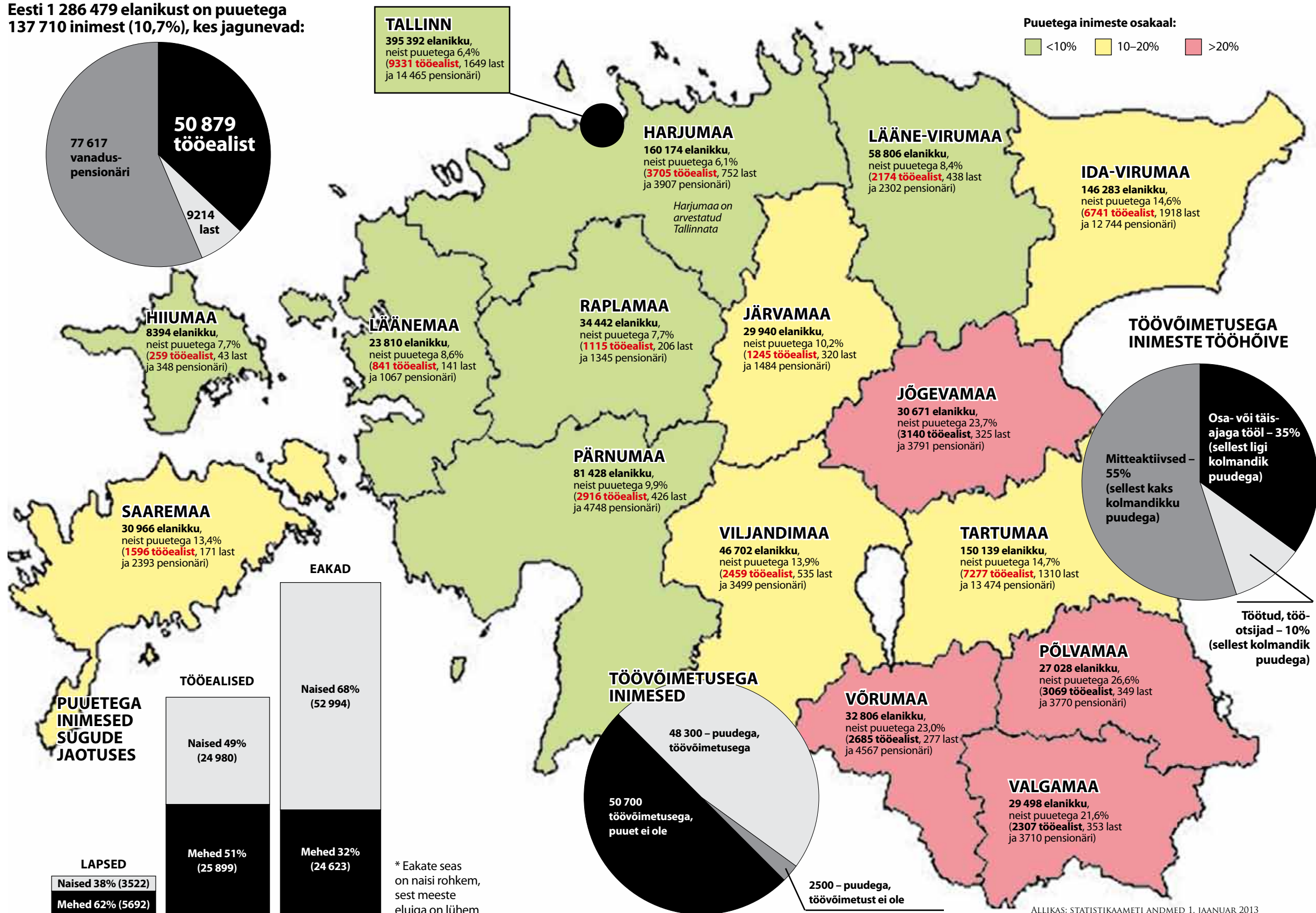
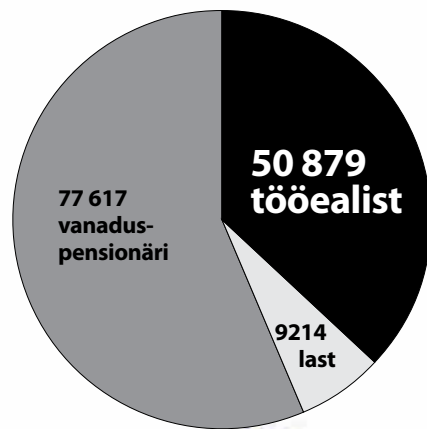
Seega on Eestis üle 98 000 tööealise inimese, kellel on terviseseisundist lähtudes tuvastatud osaline või täielik töövõimetus ja kes saavad nn täielik töövõimetuspensioni. Seega on töövõimetus 11 protsendil Eesti elanikest ehk igal 9. tööealisel inimesel.*

Me kõik teame, et nende hulgas on väga erinevaid inimesi. Osa lamab voodis, vajab pidevat hoolt ega suuda tõesti paremgi tahtmise juures palgatööd teha. Osa tahaks väga töötada, et tunda end vajalikuna ja kasinale pensionile lisa teenida, kuid pole leidnud töökohta, kuhu nad ligi pääseks, kus neid sallitaks või vajataks ning kus nad oma erivajadustega toime tuleksid. Osa on aga ammugi käega löönud, võtab pensioni kui ölekõrt elus püsimiseks ja usub, et töövõimetus ei suudagi tööd teha.

Sellelt leheküljelt saate uurida, kus Eesti puuetega inimesed elavad, kui paljud töövõimetest käivad ka tööl ja kui paljud on n-ö „täiskohaga“ pensionärid.

* Võrdluseks, OECD-sse kuuluvate ehk arenenud majandusega demokraatlike riikide (ka Eesti) keskmine on ligi poole madalam: töövõimetus on 6,6 protsenti ehk iga 15. inimene.

Eesti 1 286 479 elanikust on puuetega 137 710 inimest (10,7%), kes jagunevad:

* Eakate seas on naisi rohkem, sest meeste eluiga on lühem

ALLIKAS: STATISTIKAAMETI ANDMED 1. JAANUAR 2013

MIHKEL AITSAM. INVALID SUURE ALGUSTÄHEGA

TÄNAPÄEVAL ON NORMAALNE, ET PUUETEGA INIMESTE OLEMAS-OLUST TEATAKSE JA NENDE PROBLEEMIDEST RÄÄGITAKSE. EESTI INVAPOLIITIKA SEEMNE PISTIS MULLAPOTTI JUST MIHKEL AITSAM. ELUÕHTUL TULI AGA 35 AASTAT INVAVANKRIT VEDANUD MEHEL TUNNISTADA, ET ASJAD POLE SIISKI LÄINUD PÄRIS NII, NAGU OLI MÕELDUD.

FOTO: ARNO SAAR (ÕHTULEHT)

Paar nädalat tagasi saatsid puuetega inimesed, aatekaaslased, sõbrad ja sugulased viimsele teekonnale Eesti puuetega inimeste peaideoloogi, meie invapoliitika *grand old man*'i Mihkel Aitsami. Matuseliste hulgas oli ka kaks endist sotsiaalministrit ja üks riigikogu liige. Mihkil oleks peatselt täitunud 84 eluaastat, millest viimased 35 tegeles ta jõudu säästmata invaküsimustega.

Ka „Puutepunkti” saatele oli Mihkel kõik need pikad aastad järjekindel kaasamõtteleja: helistas toimetusele pea iga saate järel, tunnustas, pakkus lahendusi ja teemasid. Tihti-peale palus ta saates nähtud inimese kontakti, võttis ühendust, rääkis ja proovis aidata. Mihkli pakutud abi oli alati konstruktiivne. Ta tundis kõiki, teadis kõike. Juhatas vajalikud inimesed kokku, julgustas hädasolijat abi leidma ja ennast päästma.

Võib-olla on praegu Eestisse tekkinud juba ka inimesi, kes sellest eakast karkudel liikunud mehest suurt midagi peale ta nime ei teagi, aga kui jääda vestlema ükskõik kellega tõsistest tegijatest sotsiaalpoliitika vallas, staažikamate puuetega inimeste endi või nende pereliikmetega, siis jõutakse alati varem või hiljem välja Mihkli tsiteerimiseni.

Päris kindel on, et kui meie praegu veel viledas puuetega inimeste toetussüsteemis mingigi süsteemne traagelniit sees on, siis see niit on Mihkli loodud ja tema elutöö tulemus.

INVALID ... JA SIIS?

Mihkel Aitsam liikus aegamisi, kaenlaid pidi kahele mehisele kargule toetudes, kuid imekombel jõudis kõikjale. Eriti sinna, kus teda kõige rohkem vaja oli. Selleks, et oma süsteemsuse ja läbitunnetatud rahuga jagada lihtsaid ja selgeid nõuandeid, kuidas toimetada ja tulla toime puudega inimeseks olemise keerulises ja väljakutseid täis maailmas.

Mihkel ise pooldas sõna „invalidid”. Tema tuli ajast, mil lastehalvatus ja sõjatraumad polnud inimeste

jaoks midagi liiga erilist. Tervena sai ta elada vaid kolm esimest elukuud. Keskkooli lõpuni liikus ta isa tehtud jalgratta abil, mida siis aasta-aastalt suuremaks kohendati. Koolis käis võrdsest teistega, koerusi tegi vastavalt võimalustele ning kui täisealiseks saanuna oleks pidanud minema ja oma ihuvead ekspertiisikomisjonile ette näitama, et invaliidsuspensiooni saama hakata, ei tulnud ei tal ega tema vanematel sellist mõtet esiotsa pähegi.

„Ei osanud mõeldagi, et see ka minu kohta käis. Ma vist ei olnud tollal veel endale teadvustanudki, et olen invalidi,” meenutas Aitsam seika veel paar kuud tagasi „Puutepunktile” antud usutluses.

Viis aastat hiljem, kui tekkis järgmine võimalus „gruppi” taotleda, ta siiski käis komisjonis. Selleks ajaks oli noor mees Tartu ülikooli kliinikumis juba mitu suurt operatsiooni läbi teinud, õnneks imeliste arstidega kokku sattunud ja jalad sedavõrd alla saanud, et suutis end karkude najal püsti upitada.

„Ratastoolile pole ma mõelnudki. Loodus on inimesele ette näinud kõndida ja olgu see kui tahes raske, selle nimel tuleb pingutada. Treenida ja püüda. Kui ei pinguta, hakkad manduma. Kui kaob füüsis, kaob ka vaim,” põhjendas ta.

OOTAMATU PÖÖRE

Mihkli vaim kõlises kui kristall tema viimase elupäevani. Ta lõpetas polütehnilise instituudi automaatkainsenerina. „Päevasesse õppesse ma ei pääsenud – seal nõuti arsttõendit, mida minusugusel polnud mõeldav saada. Õnneks avati varsti õhtune õpe, kuhu pääses tõendita,” meenutas ta. Diplomini jõudis ta 35-aastaselt. Juba enne lõpetamist sai ta aga tööd insenerina, ligi 20 aastat töötas ta ETKVL-i arvutuskeskuse peainsenerina. „Mul vedas tööandjaga. Kui töövestlusele ilmub inimene, kes veab kahe suure kargu toel jalgu järel, siis eks see võib ära ehmatada küll. Minul läks teisiti, minus nähti eelkõige inimest, kes

tunneb oma tööd. Kõik sujus," kiitis Aitsam saatust.

Siis, 1970. aastate lõpus, pärast 50 aasta juubelit, pöördus aga äkitselt kõik teise suunda. Mihkel Aitsamist sai talle endalegi ootamatult Eesti invaliidide eestvõitleja, invaliidumise rajaja, ühiskonna ärataja. Meie invavanaisa, nagu ütlevad nüüdsed liikumispuudega noored.

„Ootamatu oli see pööre jah. Invaliidsusega seonduvaid probleeme ma loomulikult adusin, olin need enda jaoks tollaegses ühiskonnas lahti mõtestanud, kuid plaani puuetega inimeste õiguste eest võitlema hakata mul küll ei olnud. Olin leidnud oma koha elus, saanud hariduse ja end üles töötnud, perekonna loonud ja isaks saanud. Minu elu sujus, kontakt teiste invaliididega ja ka vajadus selle järele mul tegelikult puudus," meenutas Aitsam, kelle jaoks kõik algas sellest, et teda kutsuti juhtima Automi autoklubi juurde loodud käsijuhtimisega autode omanike seksiooni Tallinnas. Mihkel, muide, oli esimene mees Eestis, kes endale Moskvast sellise juhiloa välja oli võidelnud ja juba aastaid invaliidiautot liikumiseks kasutas.

INVAVANKRIT VEDAMA

„Siis aga nägin, kui fantastiline oli invaliidide valmisolek ja tahtmine osaleda ühisüritustel, rallidel, kaasa lüüa ja tegutseda. Vaevalt, et keegi toona üldse aimas, et sellega pane me aluse invaliidide ärkamisajale Nõukogude Liidus, plahvatuslikult kiiretele protsessidele, mis viisid invaspordi kaudu invaühingute tekkeni nii Eestis kui ka kogu tollases Nõukogude Liidus," on Aitsam oma meenutustes kirjutanud.

Mihkel Aitsami eestvõtmisel lõkele löönud maailma puhastav invaliidide pagendusest väljatoomine ulatus Lätisse, Leedusse, Leningradi ja Moskvasse. Küllap vanem põlvkond ja keskealisedki mäletavad veel hästi aega, mil Aitsami ja tema üha arvukamate mõttekaaslaste veetud liikumisi kajastas ajakirjanik Hagi Šeini juhitud teleaade „Prillitoos". Murranguliselt mõtteluguid ja väljastumisi peeti nii Eesti Raadio val-

MIHKEL AITSAMI ELU SAAB KAANTE VAHELE

 Kolleegide ja mõttekaaslaste abiga Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidust on valmimisjärgus raamat „Invavanaisa. Mihkel Aitsami elu(edu)lugu". Mihkel Aitsam jõudis raamatu valmis kirjutada ja pildidki välja valida, lisamata jäid vaid fotoallkirjad, mis nüüd jääb kolleegide tööks. Samuti tuleb leida raha keeleteoimendamise, kujunduse ja trükkimise jaoks. Loodetavasti saab sellest teos, mis hakkab andma paljudele jõudu ega lase Mihkli idandatud ideedel häübuda.

ges saalis kui ka Tallinna lauluväljakul ja Raekoja platsil. Just sealt sai alguse puuetega laste vanemate liikumine, mis kujunes tugevaks sotsiaal- ja hariduspoliitikat muutvaks jõuks ja tänu millele on Eesti praegustel puuetega lastel olemas üsna hästi töötavad koolid ja lasteaiad.

„Kogu meie invategutsemisele andis värvingu ka teadmine, et meil hoiab tugevalt silma peal KGB," tunnistab Aitsam.

SÄDELEV ÄRKAMINE

Mihkel võis jutustada naljakaid ja õpetlikke lugusid juhtumustest, mis peegeldavad mõtteviisi muutumise käänulist rada, kui puuetega inimesi aastakümneid eitanud ühiskond hakkas nende olemasoluga uuesti harjuma ja kooselamist õppima.

Näiteks kutsuti Nõukogude Liidus kurikuulsaks saanud Eesti invaspordilased osalema Leningradi proteesimisinstituudi korraldatud invaliidide kergejõustikuvõistlustele. Aasta oli siis 1982. Samal kevadel oli paar tähtsat Leningradi professorit väisanud Eestis Mihkli meeskonnaga korraldatud kahepäevaseid invaspordivõistlusi, mida peeti Haapsalu lähedal Doorakul.

 LOODUS ON INIMESELE ETTE NÄINUD KÕNDIDA JA OLGU SEE KUI TAHES RASKE, SELLE NIMEL TULEB PINGUTADA. TREENIDA JA PÜÜDA. KUI EI PINGUTA, HAKKAD MANDUMA.

Mihkli heade suhete abil oli seal antud tulevasele invaühingule tasuta kasutada Lääne Kaluri puhkebaas. „See laager oli suur kordaminek," on Mihkel meenutanud. „Kogunes ligi 60–70 inimest, invaliidid ja nende perekonnaliikmed mitmest Eestimaa piirkonnast. Minu mäletamist mööda tuli kaugeim pere kohale Valgast. Nendega seoses meenub, kuidas umbes 15-aastane poeg tõi süles tuppa füüsiliselt väga väikese ja liikumisvõimetu ema Aina. Kõik tehti ja korraldati oma jõududega, omaalgatuse korras, ka võistlusplatside ettevalmistamine karjamaale, kus toimusid võistlused, kohtunikutöö. Eriti meelde jääb oli õhtune pidu, see vallandas fantaasia ja isetegemise tahtmise – midagi nagu oleks pääsenud paisu tagant: koostati ja esitati lühinäidendeid, instseenninguid." Ka Leningradi külalised olid seda nähes vaimustuses ja tahtsid nüüd ka oma instituudihaiglas pakkuda patsientidele midagi sama vahvat. Üks professor oli invateematikaga kursis, ta oli juba paar aastat tagasi osalenud Nõukogude Liidu delegatsiooni koosseisus ÜRO istungjärgul, kus 1981. aasta kinnitati ülemaailmseks invaliidide aastaks ja 1982–1992 invakümmeaastakuks, mis olidki mõeldud invaprobleemide lahendamiseks.

LUKUS USTE TAGA

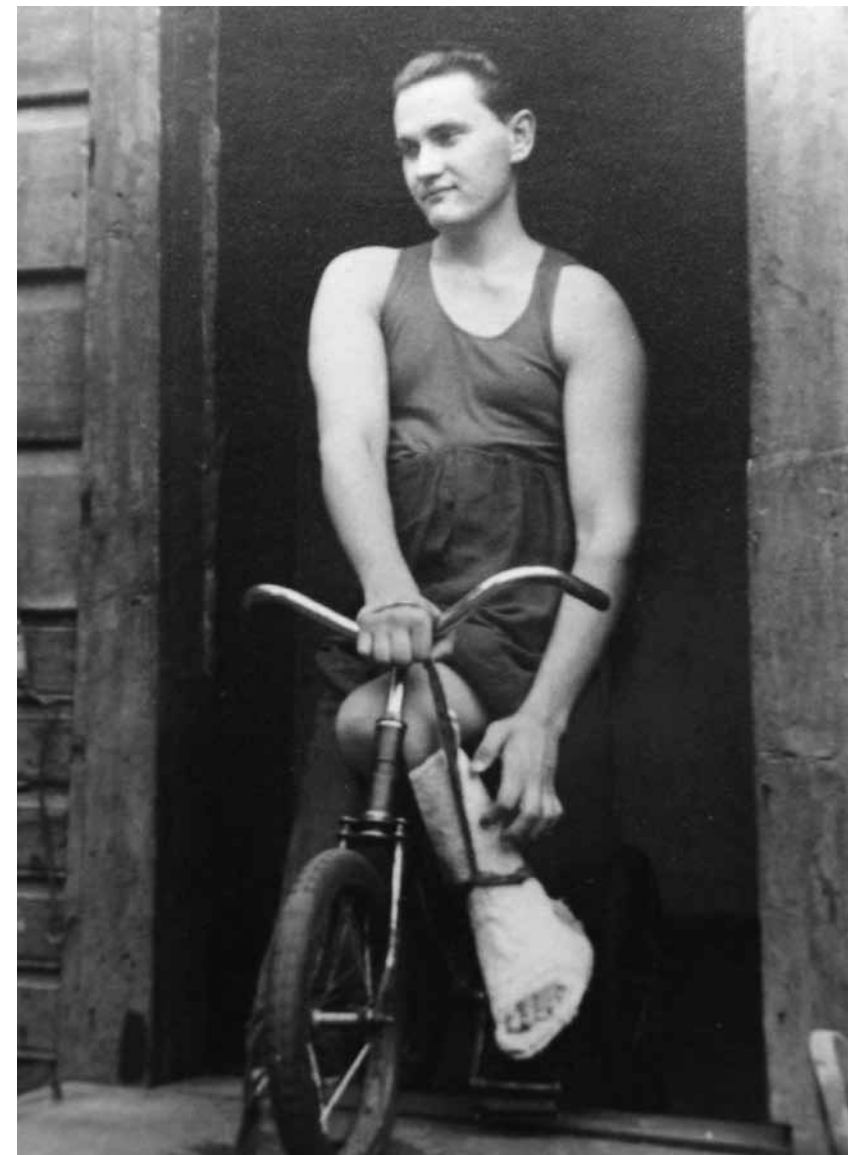
„Sõit Leningradi õnnestus," meenutas Mihkel Aitsam. „Meid majutati hiigelsuure staadioni tribüünide all asuvasse hotelli. Samal staadionil toimusid järgmisel päeval võistlused. Sõitsime Leningradi ettekujutusega, et seal on invaspordil palju arenenum, palju kaugemale jõudnud kui meil ning et me ise spor-

 MIHKEL AITSAM LIIKUS AEGAMISI, KAENLAID PIDI KAHELE MEHISELE KARGULE TOETUDES, KUID IMEKOMBEL JÕUDIS KÕIKJALE. ERITI SINNA, KUS TEDA KÕIGE ROHKEM VAJA OLII.

divõistlustest osa ei võta – vaatame ja õpime. Kuid tegelikkus kujunes vastupidiseks. Staadionile toodi bussidega sportlased-invaliidid, kes olid tegelikult patsiendid proteesimisinstituudi haiglast. Nad rivistati üles ning fanfaarihelide ja marsi saatel algasidki võistlused. Ainsad mitteinvaliidid (nii korraldajate, publiku kui ka kohtunike rollis) olid staadionil valgetes kitlites meditsiinitöötajad. Staadioni väravad keerati enne võistluste algust suure võtme hoolikalt lukku," muheles Mihkel reisi meenutades veel aastakümneid hiljem ja lisas, et vastupidiselt plaaneritule olid eestlased neil võistlustel kui üks mees rivis ja tegid kõik alad täies mahus kaasa.

Loo moraal seisnes aga selles, et nii asjad iialgi ei tööta, et valgete kitlitega tädid ja onud või tähtsad ametnikud hakkavad oma arusaamade kohaselt puuetega inimeste eest nende elu korraldama. Puuetega inimesed peavad ise ütlemata, mida neil on vaja ja mida tuleb teha. Tähtsad onud ja tädid peavad aga nende häält kuulda võtma ning tarkade otsustega võimalusi looma.

Selle viimasega aga ongi meil Eestis kolinal valesi läinud. Puuetega inimeste ja nende eestvõitlejate initsiatiiv jääb sageli riigi sotsiaalsüsteemi jaoks hüüdjä hääleks kõrbes. Puuetega inimesed ajavad oma „väikest" ja riik oma „suurt" asja eraldi. Ühed põhiliselt entusiasmist, kuni väsivad ja lootuse kaotavad. Teised maksurahast, sageli mõistmata tegelikke muresid ja loopides ressurs-

Ülal: Mihkel Aitsam koolipoisina oma lahutamatu sõbra jalgrattaga. All: kaader staadionilt, kus kõrvuti invaspordiga aeti võrdsete võimaluste Eesti asja. FOTOD: MIHKEL AITSAMI ERAKOGU

si tuulde. Umbes selline oli Mihkel Aitsami hinnang sotsiaalsüsteemis toimivale mõni kuu enne lahkumist.

KÕRVADE VAHEL KINNI

Mihkel Aitsami eelis invaasja ajajana oli see, et tema teadis kõike omast käest ja rääkis sellest, mida oli ise läbi proovinud. Pesuehtsa invaliidina mõistis Aitsam hästi, mis on puuetega inimeste jaoks kõige tähtsam. „Puue on kõrvade vahel. Ka liikumispuue on alati kõrvade vahel,” tavatses ta elu lõpuni selgitada.

Loomulikult ei pidanud ta silmas seda, nagu ei jätkuks puuetega inimestel mõistust, vaid otse vastupidi – rõhutas, et tervisevea või tegutsemistakistusega inimesed vajavad ühiskonna tuge, et leida üles oma uus tee, *modus operandi*, kuidas kohaneda õnnetuse või trauma järel uue olukorraga ja siiski täisvereliselt edasi elada. Ja see käib ka pere liikmete kohta. Puudega lapse sünd on vanematele samasugune trauma nagu täiseas mehele peaga järvepõhja hüpatas saadud seljavigastus, mille järel ta enam liikuda ei saa.

Mõlemal juhul tuleb alustada sümbolises mõttes uut elu.

Mihkel Aitsamilt pärineb ka ütlus, et rehabiliteerunud on see inimene, kes ei häbene, kes on valmis rääkima oma puudest ja isegi selle üle nalja viskama ning seejärel ka oma eluga edasi minema.

Ometi ei pea seda uut moodi elu iga inimene nullist peale vaid ise avastama, sest siin on korrapärasused ja läbiproovitud mudelid, millega saab invaliidistunud inimesi varustada nagu matemaatikat õppivaid lapsi valemite ja teoreemidega. See ongi sotsiaalsüsteemi roll.

KARASKI JA ASTANGU

Mihkel Aitsam seletas kõikidele psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni mõistet. Et oma sõnum „puust ja punaseks” teha, asus ta otsima võimalusi rajada Eestisse niisugused keskused, kuhu invaliidistunud inimesed võiksid võimalikult ruttu pärast õnnetust tulla koos pere või lähedastega juhendamist saama ja kus nendega tegeleksid inimesed,

TEEKOND EESTI LIIKUMIS-PUUDEGA INIMESTE LIIDUNI

- **1980 märtsis** loodi Eesti NSV auto-motoühingu Autom käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon Keilas.
- **1982 detsembris** kasvas sellest välja rahvaspordiklubi Invasport, mille põhikirja kinnitas Tallinna rahvasaadikute nõukogu täitevkomitee.
- **1988 mais** loodi Eesti (Füüsiliste Puuetega) Invaliidide Ühing.
- **1989 novembris** loodi Tallinnas Eesti Invaühingute Liit, kuhu kuulus kaheksa ühingut.
- **1990 märtsis** loodi ülemaaline Eesti Invaspordi Liit, kes hakkas tegelema liikumispuudega inimeste spordi ja rehabilitatsiooni probleemidega.
- **1995 märtsis** nimetati Eesti Invaühingute Liit Eesti Invaorganisatsioonide Liiduks, kaks kuud hiljem Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingu Liiduks.
- **1998 novembris** nimetati Eesti Liikumispuudega Inimeste Ühingu Liit Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduks.
- **Tänavu 13. novembril** saab Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit 15-aastaseks, koos eelkäijate ajalooga seisab aga kevadel ees 34. sünnipäev. Liit koondab 22 ühingut.
- Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit on ka 1993. aastal moodustatud **Eesti puuetega inimeste koja liige.**
- **Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevjuhid** on olnud Mihkel Aitsam (1989–1994), Rein Lillema (1994 mai–oktoober), Elgi Saare (1994–2003), sealt edasi Auli Lööke.
- **Liidu peakorter** asub Tallinna puuetega inimeste kojast **Endla 59**, infot saab ka veebilehelt www.elil.ee.

kes tõesti oskavad aidata.

Nii asuti koos Eesti Liikumispuudega Inimeste Liiduga entusiastlikult looma puuetega inimeste keskust Karaskile, seejärel liikumispuudega inimestele mõeldud rehabiliteerivat kutseõppekeskust Astangule Tallinnas.

Karaski nädalasi intensiivkursusi koos õppematerjalide ja jätkutoega meenutavad paljud praegugi. Paraku on Karaskil nüüd ... turismibaas. Vaid entusiasmil ja vabatahtlikul töö põhinev algatus ei olnud kestlik. Hea idee jäi alla kabinetivaikuses võrsunud riikliku rehabilitatsiooniteenuse süsteemi survele.

„Astangu on nüüd sotsiaalministeeriumi allasutus ja töötab, kuid ...

algne idee, just seesama psühhosotsiaalse rehabiliteerimise pool, on kõikide muude sekelduste varjus üsnagi ära kadunud,” nentis Aitsam ka oma viimases intervjuus.

„Võime teha plaane ja arendada teenuseid, kirjutada arengukavasid ja kulutada raha ning põhjendada oma saamatust igal sammul ressursipuudusega, kuid tegelikult on küsimus hoopis muus. Küsimus on inimestes. Nii abistajates kui ka abistatavates. Puudega inimesed ja nende pered peavad ise oma uue teeotsa üles töötama. Abistajad peavad aga looma selleks soodsad tingimused ja oskama aidata neil seda teeotsa leida. Muidu me lihtsalt sebime ja keerutame.” **Tiina Kangro**

FOTO: MIHKEL AITSAMI ERAKOGU

“ PUUE ON KÕRVADE VAHEL. KA LIIKUMISPUUE ON ALATI KÕRVADE VAHEL.

Mihkel Aitsami idee oli, et kõik värskest invaliidistunud peaksid võimalikult kiiresti läbima intensiivse rehabilitatsioonikursuse, millele järgnevad jätkukoolitused ja vajadusel individuaalne töö. KAADRID SAATEST „PUUTEPUNKT”

KARASKI KESKUS – KAS VEEL ÜKS PESARIMAJA?

EELMISES AJAKIRJAS KIRJUTASIME KÖNE KAOTANUD INIMESTE TOETAMISEKS LOODUD PESARIMAJAST NING SELLE TAGA SEISNUD INIMESTE TÖÖ JA LOOTUSTE LIIVAJOOKSMISEST. MIHKEL AITSAMI SOOV OLII LUUA KOHANEMISKEKSTUS FÜÜSILISTE PUUETEGA INIMESTE JA NENDE LÄHEDASTE JAOKS.

Mihkel Aitsam nägi küll sellise keskuse sündi ning tegutses aastaid, et seda üles ehitada ja hästitoimiva sisuga täita, kuid oma elutööga lõpule jõudes tuli tal siiski lahkuda teadmise, et Karaski keskus on hääbumas.

Põlvamaale Kõlleste vallas asuvasse tühjaks jäänud Karaski koolimaja hakkas Mihkel koos mõttekaaslastega rajama puuetega inimeste rehabiliteerimise keskust ammu enne, kui Eesti sotsiaalsüsteemis rehabilitatsiooniteenusest kõnelema hakati. Mihkel teadis omast käest, mida puuetega inimesed ja nende ümber olevad lähedased vajavad. Tema retsept oli lihtne.

Inimese elu koosneb kolmest komponendist, nimelt füüsisest, psüühikast ja sotsiaalsetest suhetest. Kui üks häirub, siis häirub kogu süsteem. Tervet inimest tabab invaliidistumise järel šokk – üks elu kolmest komponendist kukub kokku ja selle tagajärjel kaotavad toe ka ülejäänud kaks. Eriti karm on sotsiaalsete suhete purunemine: ta ei pääse enam liikuma, soikub suhtlus sõprade-tuttavatega, kaob töö ja sellega koos sissetulek, seejärel enesekindlus, siis lootus ja tagatipuks kogu allesjäänud tervis.

Selles olukorras tuleb oma elu hakata samm sammu haaval taas üles ehitama. Aga selleks vajab puudega inimene, ka pereliikmete lähiring, oskuslikku suunamist ning tugevat künarnukitunnet.

TEGELIKULT JU TEAME

Nii hakatigi aastatuhande vahetuse eel Karaskile keskust rajama. „Miks me peame otsima eeskujusid välismaalt, kui me pole nii rikkad, et neid järgida, ja tegelikult ju teame, mida on vaja teha?” küsis Mihkel Aitsam juba siis, kui algajad sotsiaalelu korraldajad alles arg-

likke pilke imedemaa Soome poole saatsid. „Meie võimalused on kasi-namad, aga ka nendega saame teha ära hädavajaliku: tuleb luua olukord, kus invaliidistunud inimene õpib n-õ ümber, kohaneb uut moodi eluga, lepib sellega, mida ei saa muuta, ning samas omandab julguse ja praktilised oskused, et eluga edasi minna.”

Keskus hakkas pakkuma nädalasi kursusi ehk laagreid, kus osalejad olid kohal ööpäev läbi. Kel võimalik, võis kaasa võtta lähedase inimese või pereliikme. Õppetöö käis inten-

“ ERITI KARM ON SOTSIAALSETE SUHETE PURUNEMINE: TA EI PÄÄSE ENAM LIKUMA, SOIKUB SUHTLUS SÕPRADE-TUTTAVATEGA, KAOB TÖÖ JA SELLEGA KOOS SISSETULEK, SEEJÄREL ENESEKINDLUS.

Kuni viimaste aegadeeni oli Mihkel laagrites ise kohal, hiljem suhtles inimestega telefoni ja meili teel.

Tallinna tehnikaülikooli tudeng Jüri Lehtmets, kellest kirjutasime mais, nimetab Mihklit lausa oma invavanaisaks.

Peale vaimu tervendamise tehti Karaski laagrites kõike seda, mida nüüd nimetatakse tegevusterapeudi, abivahendite nõustaja jms teenusteks.

siivselt hommikust õhtuni. Tegevuse tagapõhi oli psühhosotsiaalne rehabilitatsioon: inimesed tuli „üles äratada”, ärgitada tegutsema, panna oma võimetesse, võimekusse ja tulevikuväljavaadetesse uskuma.

Esimesed programmid koostas põhiliselt Mihkel ise. Peatselt liitus ettevõtmisega psühholoog Ilona Kõve, kellest kujunes Mihkli sõnul üks keskuse idee alustalasid. Tema loodud õppematerjalide kogumikust sai õpik „Teekond arusaamisest endast”, mis on nii mõnegi Karaskil käinu jaoks senini omamoodi raamatute raamat, mis raskel hetkel uuesti välja võetakse. Ilona sõnul sündis see kogumik suurest ja haaravast koosõppimisest, kus ka kõigidel kursustel käinuil on olnud märgida oma roll.

VÕRDVÄÄRSED TOETAJAD

Õppimine toimus laagrites grupitööna. Grupis õppimise eelis oli see, et kokku said saatusekaaslased, juhendajate kõrval õpiti ka üksteiselt. Puhkepausidel suheldi ja saadi sõpradeks. Laagri järel oldi rikkamad ja optimistlikumad. Ja vajadusel oli keegi, kelle poole mure või rõõmuga pöörduda.

Samal ajal hakkaski Mihkel Ait-sam arendama võrdväärse toetaja (ehk tugiisiku, nagu ta välja pakkus) ideed. Mõte oli selles, et kes omast käest teab, see saab kõige paremini olla abiks inimesele, kes veel ei tea. Kui luua võrgustik, kus keegi ei oleks raskel hetkel ükski ja hüva nõu oleks käepärast, paraneksid hättasattunud palju kiiremini.

Veel mõned kuud enne oma elutee lõppu rõõmustas Mihkel „Puutepunktile” intervjuud andes, et vähemalt üks tema suur soov hakkab tuult tiibadesse saama – levi-ma on hakanud kogemustajate koolitused.

Veel üks Mihkli põhimõte oli, et nädalase laagrite peavad järgnema jätkukontaktid. „Nii nagu see praeguses rehasüsteemis sageli käib, et teenus on osutatud ja aida! – nii ei saa kedagi aidata,” kritiseeris ta Ees-

“ MÕTE OLI SELLES, ET KES OMAST KÄEST TEAB, SEE SAAB KÕIGE PAREMINI OLLA ABIKS INIMESELE, KES VEEL EI TEA.

ti rehabilitatsioonisüsteemi pinna-pealsust.

Mihkel oli veendunud, et rehabilitatsiooni alal saavad töötada vaid sellised inimesed, kelle puhul on täidetud kaks nõuet: sügav professionaalsus ja veel sügavam hingesoojus. Professionaalsuse alla kuulus tema määratluses ka oskus kaitsta end läbipõlemise eest, kaotamata samal ajal hingesoojust ja empaatavõimet.

Kuna Karaskil jagus arenemiseks ruumi, pidi sinna lisanduma koht, kus invaliidistunud inimesed saaksid jätkata pooleli jäänud hariduste, õppida uut ja jõukohast ametit, harjutada iseseisvat elu jne. Kõike ikka selleks, et elus edaspidi hakkama saada ning mitte elu hammasrataste vahele jääda. Siis õigel hetkel aga juba keskusest teele minna teadmise, et kui tuge veel vaja, võib alati taas ühendust võtta.

EI SOBI SÜSTEEMI

Kogu Karaski keskuse ülesehitamine käis aga entusiasmist. Elati ühekordsetest toetustest, siit ja sealt hangitud abirahadest. Ka riik pani justkui õla alla, mitu aastat järjest eraldati Karaskile raha riigieelarvestki, kui juhtusid puhuma soodsad poliitilised tuuled.

Siis käivitus riiklik rehabilitatsiooniteenus. Õhus oli lootus, et nüüd saabki Karaski keskus stabiilselt arenema hakata – milleks muuks kui puuetega inimeste rehabiliteerimiseks see ju loodud oli.

Algul võttiski asi justkui vedu. Taotleti limiiti ja saadi teenuste jaoks raha. „Eks see bürokraatia, mis kaasnes, oli tappev. Vahel tuli ennast

lausa sõlme keerata, et meie tööd süsteemi sobitada. Aga saime sellega hakkama. Arendada meil keskust eriti ei õnnestunud, aga saime mitu aastat vähemalt tegevused käimas hoida. Mis aga edasi juhtus, oli see, et rehateenust pakkuvaid asutusi tuli muudkui juurde ja limiiti jäi igaühe jaoks muudkui vähemaks – supp jäi aina lahjemaks. Meile võimaldatav teenuste osutamise maht kuivas aasta-aastalt kokku ja nii jõudsimegi seisu, kus me lihtsalt ei suuda enam keskust majandada,” räägib SA Karaski Keskusjuht, Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu juhataja Auli Lööke.

Hoonet on püütud rentida turismiobjektina, on üritatud arendada konverentsiteenust, kuid ka kahe isanda teenimine pole tulemust andnud. „Tegemist on looduskauni, kuid väga eraldatud kohaga, mis asub metsade rüpes. Teraapiaks on see koht ideaalne, kuid turismilt ootab tänapäeva inimene rohkem meelelahutust, kõrvalteenuseid jne. Meil pole spaad ega liumägesid, baari ega golfiradu, ka mugavused on mõõdukad,” kirjeldab Auli Lööke. „Paar aastat tagasi panime maja südamevaluga isegi müüki. Õnneks või kahjuks – ühtki ostjat pole tulnud. Masujärgne aeg ka muidugi,” lisab ta.

Siin ongi taas küsimus: kas on õige lasta Karaski keskusel hävineda? Kui see nii läheb, siis mis tuleb Karaski asemele?

Anne Lill

MIKS EI HOOLI RIIGI SOTSIAALSÜSTEEM KODANIKE TEHTUST?

Pesarimaja ja Karaski keskuse kõrval leiab Eestist veel hulga näiteid ettevõtmistest, kus puuetega inimesed, nende lähedased või pühendunud spetsialistid on armastuse, hoolimise ning tihtipeale ränga vabatahtliku ja tasustamata tööga ehitanud üles mõne hästi toimiva struktuuri, mis aga seejärel on jäänud õhku rippuma ja hävinenud.

Karm tegelikkus on see, et hetu vajub kiiresti unustuse hõlma ja elabki edasi vaid pettunud tegijate kibedates mälestustes, see aga päris kindlasti ei soosi samade inimeste järgmisi suuri tegusid.

Näiteks rajati kunagi puuetega laste vanemate jõul ja Rootsi Agrenska kohanemiskeskuse toel Randvere perekeskus. Selle asutuse rehabilitatsioonilaagritest saadud tuge ja teadmisi ning neist tõusnud kasu meenutavad praeguste puuetega noorte vanemad siiani. Ka riik toetas tegutsevat perekeskust sotsiaalministeeriumi kaudu jõudumööda mitu aastat. Siis aga jäeti kõik sinnapaika, esialgu õnnete lastevanemate rüppe vinduma, kuni lõpuks ei jäänud järele midagi ja hoonegi läks müüki. Nüüd on seal kellegi koduvilla, kõrge plankaed ümber. Järgmise põlvkonna entusiastid püüavad aga uut Eesti

Agrenska keskust rajada juba uude kohta, sealjuures taas vastuvoolu ujudes ja jätkuvust tagava toeta.

Kas keegi on vaevunud arvatama, kui suur väärtus, nii materiaalses kui ka vaimses mõttes, selle hoolimatu käiguga allavett saadeti?

Kui palju ressursi läheb allavett Pesarimaja või Karaski keskuse kadumisega?

Eriti irooniline on, et samal ajal on riik kimpus loodud rehabilitatsiooniteenuste süsteemiga, mis kuidagi soovitud tulemust ei anna. Üksikteenuste osutamisel põhineva süsteemi arendusena püütakse viimastel aastatel leitud sinna juurde nn rehabilitatsiooniprogramme, mida siis tööruhmades välja töötatakse, piloteeritakse, hinnatakse ja juurutatakse. Ikka eurorahaga, aga ka meie oma maksumaksja rahakotist tasutud riigiametnike tööaega kaasates.

Ometi olid nii Pesarimaja, Karaski kui ka Randvere ja veel paljude „ürituste” alustalaks just needsamad „rehabilitatsiooniprogrammid”, kui seda nii nimetada.

Tulnuks lihtsalt hea asi ära tunda, riiklikud võimalused appi võtta ja idandatud võrsed üheskoos tugevateks taimedeks kasvatada, mis meie oma Eesti kliimas head saaki andma hakanuks. **Tiina Kangro**

ISSN 2228-1312
SAAJA ADDRESS:

Osa lugusid selles ajakirjas on valminud SA Dharma Luiga Fondi stipendiumi toel

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

V:E:D:U:R:EE

Kui saad aidata. Või kui tead kedagi, kes saab: MTÜ Puutepunktid a/a 221053907379

2013. aasta 1. jaanuarist on MTÜ Puutepunktid riiklikus tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirjas.

See ajakirjanumber on valminud teie abiga:
Kristi-Isabella Kaldoja, Chris-Helin Loik, Elke Mäemurrd, Maarika Mürdsepp, Iivi Kallaste, Ande Etti, Merle Lints, Ülle Urbanik, Aivar Päriljõe, Maris Luik, Sigrid Kristin, Eva Grigor, Reelika Niklas, Ere Tött, Küllike Lain, Aleksei Kanistik, Raili Veski, Ülle Väina, Maria Praats, Aivi Eilart, Ketlin Ravel, Aili Graps-Grafs, Karolina Antons, Kalev Märtnens, Monika

Miller, Tatjana Rein, Eduard Välja, Külli Kaljapulk, Heldi Käär, Reet Jepisova, Kristel Krischka, Ave Tooming, Elo Saue, Ülle Allika, Ave Kongi, Agnessa Naarme, Aino Kruus, Maie Mooses, Hille Hendrikson-Suumann, riigikogu liikmed Helmen Kütt ja Kajar Lember.
Annetustest kogunes 725 eurot ajakirja trükkulude katteks. Suur tänu kõikidele toetajatele!